

PREFAȚĂ

Corneliu Mănescu și Mircea Malița au fost două dintre figurile reprezentative ale diplomației românești din perioada comunistă. Cei doi viitori diplomați provin, probabil nu întâmplător, din categoria oamenilor politici ai perioadei comuniste ce și-au făcut și definitivat studiile în perioada interbelică, unul în domeniul juridic, iar celălalt în al științelor exacte și al filosofiei. De asemenea, ei s-au alăturat destul de devreme, mai precis din timpul studenției, mișcării comuniste, fiind printre relativ puținii intelectuali care au făcut acest gest din convingere, așa cum o spune primul dintre ei, iar la celălalt a primat factorul emoțional, revenirea nordului Transilvaniei la România, după numirea lui Petru Groza ca prim-ministru. Ar mai fi un element comun care ar caracteriza ascensiunea politică a celor doi, și anume faptul că și unul și celălalt au beneficiat de suportul unor personalități proeminente ale regimului, este vorba de Emil Bodnăraș pentru Corneliu Mănescu și de Mihail Sadoveanu pentru Mircea Malița. Acest fapt, însă, nu știrbește cu nimic meritele celor doi în domeniu.

Într-o altă ordine de idei, trebuie subliniat faptul că activitatea lor diplomatică la nivel înalt s-a desfășurat într-o perioadă de relaxare a regimului. De asemenea, regimul devine, în linii mari, ceva mai relaxat și în plan intern. Spre exemplu, din 1960 s-a trecut la eliberarea deținuților politici, proces încheiat în 1964, prin punerea în libertate a ultimilor 10.410 de deținuți politici. Procesul este vizibil și în plan extern, acolo unde România își va manifesta în ultimii ani ai regimului Dej spiritul de independență față de URSS. Deosebirile de vederi față de URSS s-au oficializat cu prilejul discuțiilor din cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), când România a refuzat strategiile economice integraționiste propuse de Moscova.

Un moment de referință al noii orientări politice, cu un larg ecou internațional, receptat favorabil și în plan intern, s-a petrecut în aprilie

1964, atunci când în cadrul unei plenare lărgite a CC al PMR s-a făcut publică noua orientare a puterii de la București. Cu acest prilej a fost adoptat un document intitulat *Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, în care s-a afirmat, în mod clar, faptul că România promovează principiile suveranității și independenței naționale, ale neamestecului în afacerile interne, avantajului și respectului reciproc. De asemenea, liderii politici comuniști români se pronunțau pentru recunoașterea specificității naționale, istorice, înțelegerea și acceptarea diversității de condiții a dezvoltării fiecărei țări.

Începută în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, această liberalizare a continuat și după moartea sa, survenită în martie 1965, când la conducerea partidului a fost instalat Nicolae Ceaușescu și care s-a arătat „hotărât să meargă mult mai departe decât predecesorul său în îndepărtarea de Moscova”¹. Efectul a fost vizibil în condițiile în care, în 1966, existau contacte diplomatice, la diferite nivele, cu state precum Iugoslavia, China, Bulgaria, RDG, Ungaria, Vietnam, Franța, Marea Britanie, RFG, Italia, Danemarca, Grecia, Turcia, Iran, Egipt, Singapore, Birmania sau Etiopia². Totodată, au fost păstrate și amplificate relațiile cu China și cu Vietnamul de Nord, legături ce aveau să fie folosite în relațiile cu Statele Unite. Continuând aceeași politică de deschidere spre Occident, România a fost prima dintre țările socialiste, după URSS, care a stabilit relații diplomatice cu RFG, la sfârșitul lunii ianuarie 1967³.

Mai mult decât atât, România și-a permis să fie într-un dezacord iritant cu restul țărilor socialiste atunci când, la 9 iunie același an, în urma unei întâlniri a conducătorilor de partid și de

¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 471.

² Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989. Geniul Carpaților*, Editura Polirom, Iași, 2011, pp. 92-93.

³ *Istoria politicii externe românești în date*, (coordonator) Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 396.

guvern din unele țări socialiste (Bulgaria, Cehoslovacia, RD Germană, Iugoslavia, Polonia, Ungaria și URSS), desfășurată la Moscova, privind poziția ce urmau să o adopte în urma conflictului declanșat între Israel și țările arabe, România adoptă o nouă atitudine nonconformistă, menținând legăturile diplomatice cu Israelul, în timp ce restul țărilor socialiste întrerup, de conveniență cu Kremlinul, relațiile diplomatice cu acest stat⁴.

Deschiderea diplomației românești a avut consecințe considerabile pentru România. În consecință, Ion Gheorghe Maurer a fost invitat la ONU, iar apoi la Casa Albă, pentru a prezenta situația din Orientul Mijlociu președintelui Johnson și lui Dean Rusk, secretarul de stat, prilej cu care premierul român îi descria pe ruși drept provocatori ai conflictului și promotori ai unei politici intervenționiste în spațiul arab.

Cu siguranță că aceste inițiative diplomatice curajoase ale României aveau să determine, într-o măsură considerabilă, alegerea ministrului de Externe Mănescu președinte al celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU.

În acest context favorabil și-au desfășurat și s-au afirmat în plan diplomatic Corneliu Mănescu și Mircea Malița. Primul era numit ministru de externe în 1961, de către liderul de necontestat de atunci al regimului comunist, Gheorghe Gheorghiu-De, iar cel de-al doilea îi devenea principalul adjunct, responsabil cu diplomația multilaterală, mai precis cu cea a organizațiilor internaționale, în anul următor.

Am făcut această extrem de concisă prezentare a traiectoriei politice externe românești nu pentru a știrbi meritele avute de cei doi diplomați de excepție ai perioadei comuniste, ci pentru a sublinia faptul că, orice acțiune, atât în plan intern cât și extern, era îngăduită de natura totalitară a regimului. În consecință, cei doi vor fi înlăturați de la conducerea Ministerului de Externe după anul 1971, odată cu instituirea unui regim unipersonal, cel al lui Nicolae Ceaușescu.

⁴ *Ibidem*, p. 397.

Cartea de față ilustrează în mod convingător cariera profesională a celor doi diplomați, în contextul istoric schițat mai sus. Printr-o cercetare de factură analitică și comparativă, Horia Bura valorifică diverse categorii de izvoare, de la documentația de partid, elaborată în decupajul cronologic ales pentru studiu, la sursele arhivistice organizate tematic și cronologic, contribuind, astfel, la îmbogățirea cunoașterii diplomației românești din perioada comunistă. Totodată este pusă în lumină contribuția celor doi diplomați la diseminarea pe plan internațional a poziției României referitoare la principiile de acțiune și negociere în cazul unor confruntări regionale, cu menținerea independenței de stat a țării noastre.

Lucrarea de față este, în egală măsură, creionarea a două destine umane și profesionale. Complicatele relații cu cuplul Ceaușescu vor conduce – cum subliniază și autorul acestei cărți – la rechemarea din postul de ambasador al lui M. Malița, în 1984, și la ralierea lui C. Mănescu la grupul celor șase care au semnat documentul critic la adresa dictatorului Ceaușescu, în 1989. Cititorul va avea, astfel, ocazia să parcurgă firul narativ privitor la cele două personalități, ale căror profiluri intelectuale sunt devoalate prin fapte, evenimente, acțiuni ancorate în istoria comunistă a României.

Conf. univ. dr. Ion BUCUR

INTRODUCERE

În mod firesc, după prăbușirea regimurilor comuniste est-europene în toamna și iarna anului de grație 1989, incursiunile istoriografice în „anatomia” detaliată a acestora n-au întârziat să apară. Istoriografia românească nu putea face excepție de la această realitate, la ceva mai bine de un sfert de veac de la Revoluție, totalitatea titlurilor care tratează diverse aspecte ale regimurilor comuniste, în general, și ale celui din România, în special, semnate atât de autori români, cât și străini, însumând, probabil, câteva mii.

Desigur, și în ceea ce privește studiile biografice ale unor lideri exponențiali ai regimului comunist, cercetarea (bazată primordial pe deschiderea accesului la arhivele relevante) a avansat destul de mult și a marcat apariția unor cărți valoroase dedicate unor personalități precum Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Ștefan Foriș, Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker, Leonte Răutu, Miron Constantinescu. Cu toate acestea, unele personaje de la vârful ierarhiei politice comuniste sunt încă „văduvite” de o biografie corespunzătoare. În acest sens, flagrante sunt cazurile lui Ion Gheorghe Maurer și Corneliu Mănescu. Ambele „goluri” de istoriografie biografică sunt surprinzătoare, dar cel al lui Corneliu Mănescu pare cu atât mai ciudat cu cât, în galeria miniștrilor de Externe din perioada regimului comunist, singurul care beneficiază de o tratare biografică, în volum, este chiar predecesorul lui Mănescu în funcție, Avram Bunaciu (Marin Radu Mocanu – *Avram Bunaciu*, Editura Libra, 2006).

Îndeobște considerat nu doar cel mai bun (în sensul de performant) ministru de Externe postbelic, dar și cel mai important diplomat român din aceeași perioadă istorică – măcar și pentru recordul istoric de a fi cel mai longeviv ministru de Externe din

istoria României, pentru 11 ani și 7 luni (fără două zile) –, Corneliu Mănescu are merite certe în deschiderea diplomatică a României din anii '60 ai secolului trecut, evoluție care a continuat și în deceniul următor, servind dorinței lui Ceaușescu de expunere internațională, dar, totodată, aducând și beneficii concrete țării, precum (re)stabilirea de relații diplomatice cu alte state (în primul rând, cu Republica Federală Germania), dezvoltarea relațiilor cu unele țări cu rol-cheie în geopolitica vremii (Statele Unite ale Americii, Republica Populară Chineză, Israel), menținerea relațiilor diplomatice cu Israelul în contextul Războiului de Șase Zile, semnarea unor convenții comerciale, creșterea nivelului exporturilor de materii prime etc. Toate aceste contacte din cele două decenii mai sus-menționate s-au făcut în siajul activității susținute a Ministerului Afacerilor Externe, coordonat cu inteligență, viziune, dar și cu mână forte, de Corneliu Mănescu. Faptul că în 1967 el devine primul – și singurul, până-n prezent – român ales președinte ale Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nu face decât să confirme rolul jucat de Mănescu pe scena internațională și să ateste respectul de care se bucura din partea omologilor săi. Cu acea ocazie, el a devenit și primul reprezentant al unei țări comuniste în respectiva onorantă postură, ceea ce avea să crească și să întărească prestigiul internațional al României în acea perioadă.

În plus, Corneliu Mănescu s-a remarcat și ca un bun administrator al MAE, minister pe care l-a reorganizat din temelii, impunând o conduită profesionistă și echilibrată corpului diplomatic pe care-l coordona, printre ale cărui vârfuri ierarhice se aflau Mircea Malița, George Macovescu ș.a. Dincolo de activitatea sa diplomatică, de interes este și participarea la mișcarea de disidență rămasă în istorie sub denumirea de „Scrisoarea celor șase”, precum și la punerea bazelor noii și tinerei democrații românești, prin implicarea în activitatea primului parlament postdecembrist, evident, în

domeniul său de expertiză, anume cel al relațiilor externe ale României.

De asemenea, o altă personalitate a diplomației românești postbelice este Mircea Malița, unul dintre „locotenenții” lui Corneliu Mănescu la MAE timp de opt ani. Oarecum surprinzător, Malița nu beneficiază de un studiu biografic sau de o analiză pertinentă a carierei sale, în ciuda numeroaselor volume autobiografice și de memorii sau amintiri semnate de acesta, a interviurilor repetate pe care academicianul Malița le-a dat sau chiar a unor volume bibliografice dedicate operei sale. Un posibil răspuns în ceea ce privește această carență în cercetarea istorică poate fi dat, în mod paradoxal, chiar de marea cantitate de cărți publicate de Mircea Malița ca unic autor sau în colaborare cu alții, considerându-se, astfel, că personajul vorbește prin și pentru el însuși.

Pentru toate aceste motive, considerăm necesară, utilă și binevenită o dublă cercetare istoriografică, în cheie de biografie politică, a vieții și carierei atât a lui Corneliu Mănescu, cât și a lui Mircea Malița, prin reliefarea și argumentarea rolului lor istoric în ampla și generoasa deschidere internațională a țării din deceniile șapte și opt ale secolului trecut. În fapt, concentrarea tematică ar fi, în ambele cazuri, pe intensa activitate diplomatică, în mod special perioada activității celor doi în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României. Aceasta nu exclude, firește, trecerea în revistă și a altor funcții publice pe care cei doi diplomați le-au avut. Considerăm că, astfel, s-ar putea umple un flagrant gol istoriografic, în special în ceea ce privește deficitara literatură de specialitate în cazul lui Corneliu Mănescu.

Pe de altă parte, cel puțin tangențial, lucrarea de față readuce în discuție un subiect important al istoriei contemporane a României, anume ieșirea acesteia de sub influența nefastă a Uniunii Sovietice, în timpul a ceea ce avea să fie numit „deceniul deschiderii”, recte anii '60 ai secolului XX. Firește, Corneliu Mănescu și Mircea Malița au

fost doi dintre pivoții garniturii politice a României în acest joc de clamare a independenței politice și diplomatice.

Desigur, abordarea vieții și carierei politice a două personalități ridică anumite probleme de cercetare metodologică, dar și de decantare a datelor strânse. În acest sens, cele două personalități vor avea parte de o tratare individuală, pe capitole, dar, ținând cont de nemijlocita și îndelungata lor colaborare, vom marca acele momente de intersectare sincronă cu evenimentele istorice menționate, precum și impresiile, caracterizările și considerațiile reciproce.

O ipoteză de lucru vizează decelarea între componenta politică și cea strict profesionist-diplomatică în activitatea lui Corneliu Mănescu și a lui Mircea Malița. Altfel spus, cât a fost influență a factorului politic în activitatea celor doi și cât a fost decizie diplomatică proprie și asumată? Care sunt întinderile influenței politice „de la Centru” sau „de sus” și care sunt limitele autonomiei de decizie impuse de fișa postului?

În ceea ce privește stadiul cercetării, așa cum remarcam mai sus, literatura de specialitate nu include până în prezent studii biografice dedicate lui Corneliu Mănescu sau lui Mircea Malița. Totuși, pentru primul există ca puncte de plecare amplul interviu acordat Laviniei Betea și publicat la scurt timp după moartea sa (*Convorbiri neterminate*, Polirom, 2001), un volumaș omagial apărut cu ocazia aniversării a 90 de ani de la naștere (*Corneliu Mănescu – diplomat*, Lumina Lex, 2006) și, mai recent, o crestomație de documente din Arhiva MAE, care este dedicată, în principal, mandatului său de președinte al Adunării Generale a ONU și care beneficiază de un amplu și binevenit studiu introductiv scris de editorii Nicolae Ecobescu și Paraschiva Bădescu (*România – Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece, volumul 9: Corneliu Mănescu – Ministrul de Externe al României, Președinte al Adunării Generale a ONU: Documente*, Fundația Europeană Titulescu, 2017). În cazul lui Mircea Malița, există o